

ETKİLERİ ÇOK BÜYÜK OLAN İKİ SAVUNMA SAVAŞI HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME: WATERLOO VE SAKARYA SAVAŞI

Çağdaş YÜKSEL

Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, cyuksel@pau.edu.tr ORCID ID: 0000-0002-2230-3702

Yüksel, Çağdaş. "Etkileri Çok Büyük Olan İki Savunma Savaşı Hakkında Bir Değerlendirme: Waterloo ve Sakarya Savaşı". ulakbilge, 87 (2023 Ağustos): s. 700-707. doi: 10.7816/ulakbilge-11-87-01

ÖZ

Tarihi değiştiren pek çok önemli savaş vardır. Fakat sadece bazı savunma savaşları tarihin akışına bambaşka bir şekil vermiştir. Napolyon iktidarına kesin olarak son veren ve Avrupa'nın siyasi haritasını uzun bir süre için şekillendiren Waterloo Savaşı bu savaşlardan biridir. Türk Millî Mücadele'sinin başarıya ulaşmasını sağlayan ve Türkiye'nin bağımsızlığını koruyan Sakarya Meydan Muharebesi de yine böyle bir savaştır. Bu savaş aynı zamanda Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğini pekiştirmiştir. Bundan dolayı daha sonra yapılan devrimlerin hayata geçirilmesini ve Türkiye'nin geleceğinin şekillendirilmesini önemli ölçüde etkilemiştir. Bu makalede iki savaş ana hatları incelenmiştir. Savaşların sonuçları ve tarihe etkileri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Waterloo Savaşı, Sakarya Meydan Muharebesi, Napolyon, Mustafa Kemal Paşa

Makale Bilgisi:

Geliş: 12 Mayıs 2023

Düzeltilme: 29 Haziran 2023

Kabul: 12 Temmuz 2023

Giriş

Tarih boyunca pek çok savaşın çok önemli etkileri olmuştur. Büyük sonuçlar doğuran savaşların neredeyse tamamı bir tarafın diğer tarafı kesin olarak yenilgiye uğrattığı saldırı savaşlarıdır. Ancak bununla birlikte bazı savunma savaşları tarihin akışını önemli ölçüde değiştirmiştir.

Tarihte düşmanın istediğini alamadığı ve hızla çöküşe geçtiği önemli savunma savaşları vardır. Napolyon'un siyasi yaşamını kesin olarak sonlandıran ve Avrupa'nın siyasi kaderini uzun bir süre için tayin eden Waterloo Savaşı bu örneklerden biridir. Yine Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele'deki liderliğini pekiştiren, Yunan Ordusu'nun taarruz gücünü tamamen kıran ve bütün inisiyatifi Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunan Sakarya Savaşı tarihteki önemli savunma savaşlarından bir tanesidir.

Bu çalışmada Avrupa'nın kaderini belirleyen Waterloo Savaşı ile Türk Milli Mücadele'sinin başarıya ulaşmasında önemli bir kilit noktası olan Sakarya Savaşı ana hatları ile askeri ve siyasi açıdan analiz edilmiştir. İki savaşın tarih üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir.

1. Waterloo Savaşı (18 Haziran 1815)

Napolyon tarihteki en önemli figürlerden biridir. Kazandığı olağan üstü başarılar ile hem siyasi kariyerinde zirveye çıkmış hem de büyük bir imparatorluk kurmayı başarmıştır. Napolyon'un kurduğu büyük imparatorluğun çöküşü 1812 yılında başlamıştır. Fransız Ordusu'nun bir kısmı İspanyol direnişçiler ve Portekiz'deki İngiliz ordusu ile mücadele ederken Napolyon Fransızlardan ve müttefiklerden topladığı Büyük Ordusu ile Rusya seferine çıkmıştır (Roberts, 2023, 636). Bu sefer sırasında Rusları klasik cephe taarruzları ile büyük zayıflık pahasına geriye çekilmeye zorlayan Napolyon sonunda Moskova'ya girmiştir. Ancak Rusların sürekli geri çekilmeleri ve barış anlaşmasına yanaşmaması Napolyon'un stratejisinin iflasına yol açmıştır. Fransız Ordusu'nun lojistik hatlarının uzaması, Rus topraklarında malzeme temininde yaşanan zorluklar ve savaşlardaki kayıplar nedeniyle ordu büyük ölçüde erimştir. Kışın gelmesi ve yetersiz beslenme kaynaklı salgınların başlaması ile sonunda Napolyon geri çekilmek zorunda kalmış ancak ordusunun büyük kısmını kaybetmiştir (Barnes, 2022, 36).

Napolyon'un kaybı sonrasında Avrupa'da İngiltere, Rusya ve Prusya'nın başını çektiği, daha sonra İsveç ve bazı Alman devletlerinin de katıldığı Altıncı Koalisyon ortaya çıkmıştır. Avusturya ise ilk etapta tarafsız kalmayı tercih etmiştir. Bu koalisyon Napolyon'dan Almanya'yı boşaltmasını istemiş ve teklifleri reddedilmiştir. Yapılan savaşlarda Napolyon Rusya ve Prusya ordularını mağlup etmeyi başarmıştır. İki taraf da zaman kazanarak savaş daha iyi hazırlanmak için ateşkes imzalamaya razı olmuştur. Savaş başlamadan önce İsveç ve Avusturya da Napolyon karşıtı koalisyona dahil olmuşlardır. Yeniden başlayan savaşlarda Napolyon Avusturya kuvvetlerini mağlup etmiş ancak mareşallerinin komuta ettiği diğer ordular mağlup olmuşlardır. Üç büyük koalisyon ordusu ile Napolyon'un yönettiği Fransız Ordusu arasında belirleyici savaş Leipzig'de yaşanmıştır. Bu savaşta istediğini alamayan Napolyon düşmanlarının sayı üstünlüğü karşısında geri çekilmek zorunda kalmıştır (Barnes, 2022, 36-37). Bundan sonra Napolyon'a ihtilal öncesi sınırlara dönülmesi kaydıyla barış teklif edilmiş ancak Napolyon bu teklifi yine reddetmiştir. Bunun üzerine savaş Fransa topraklarına taşınmıştır.

Bir tarafta Portekiz üzerinden Arthur Wellington komutasındaki İngiliz Ordusu İspanya üzerinden Fransa'ya doğru ilerlemeye başlamış diğer taraftan Avusturya Ordusu Kuzey İtalya'ya saldırmıştır. Koalisyonun diğer orduları ise Almanya, Hollanda ve Belçika üzerinden Fransız topraklarına doğru ilerlemişlerdir. Uzun süren savaşlar sırasında ekonomik anlamda yıkıma uğrayan ve pek çok asker kaybeden Fransa düşmanlarının karşısına büyük ordular çıkaramamıştır. Geçmiş savaşlarda eğitilmiş askerlerin kaybedilmiş olması da Fransız ordularının gücünü kısıtlamıştır. Müttefiklerin farklı noktalardan saldırması sonucunda Napolyon kendi karşısına çıkan orduları yenmeye devam etse de düşmanlarının hepsi ile bizzat savaşmamıştır. Generallerinin komutası altındaki ordular ise Napolyon'un gösterdiği başarıyı gösterememişlerdir. Sonunda generallerinin isyan etmesi ile Napolyon tahttan çekilmek zorunda kalmıştır (Roberts, 2023, 745, 770).

Napolyon'un tahttan çekilmesi sonrasında Viyana'da Avrupa'nın yeniden inşa edilmesi için konferans toplanırken Fransa'da tekrar monarşi tesis edilmiştir. Napolyon ise Elba Adası'na sürgün edilmiştir. Burada önce başarısız bir intihar girişiminde bulunmuş, sonrasında ise sürgünden kaçarak Fransa'ya dönmeye karar vermiştir. Napolyon Fransa'ya ulaştıktan sonra hızla askeri gücü eline geçirmiştir. Bunun üzerine müttefikler yeniden savaşa hazırlanmışlardır (Roberts, 2023, 796). Napolyon bir yandan yaklaşan savaş için hazırlanırken diğer yandan düşmanlarına barış teklifinde bulunarak zaman kazanmaya çalışmıştır. Fakat barış teklifi kabul görmemiştir (Barnes, 2022, 38).

Avrupa'nın neredeyse tamamı Napolyon tehdidini ortadan kaldırmak için bir araya gelerek Yedinci Koalisyonu oluşturmuştur. Zayıf durumda olduğunu ve eğer düşmanlarına hazırlanma fırsatı tanırsa yenileceğini bilen Napolyon hızlı hareket ederek düşman ordularını imha etmeye karar vermiştir. Napolyon kendisi için en büyük tehdidi oluşturan Arthur Wellington komutasındaki İngiliz Ordusu ile Blücher komutasındaki Prusya Ordusu'nu ilk hedef olarak belirlemiştir (Roberts, 2023, 806). Mareşal Ney'i Wellington'ı oyalamakla görevlendiren Napolyon Blücher'in kuvvetlerine saldırarak onları mağlup etmiştir (Barnes, 2022, 38). Fakat Fransızlar Blücher'in ordusunu tam anlamıyla dağıtmayı başaramamışlardır. Ordusunu geri çekmeyi başaran Blücher, Napolyon'un saldırması durumunda Wellington'a destek olma sözü vermiştir.

Napolyon Mareşal Grouchy'yi 33.000 asker ile Blücher'in ordusunu takip etmek ve mümkün olursa ortadan kaldırmakla görevlendirmiştir (Roberts, 2023, 811). Napolyon bundan sonra 72.000 askerden oluşan ordusu ile Wellington kumandasındaki İngiliz Ordusu'nu hedef almıştır. Fransızların saldırı karşısında geri çekilmiş olan Wellington ordusunu St. Jean Dağı'nın güney eteklerinde konuşlandırmıştır. Wellington 68.000 kişilik ordusunu 3 km'lik bir hat üzerine yaymıştır. Napolyon kendi kuvvetlerini İngiliz Ordusu'nun güneyine yerleştirmiştir.

Savaş başlamadan önce Wellington 18.000 kişilik bir kuvveti Tubize civarına göndererek ordusunun sağ kanadını Fransızların çevirmesine engel olmuştur. Ordunun sağ tarafındaki Hougomont ve merkezdeki La Haye Sainte Çiftliği'nde güçlü garnizonlar görevlendiren Wellington bu sayede Fransız Ordusu'nun saldırısını zorlaştırmıştır (Barnes, 2022, 39).

Napolyon'un İngiliz ve Prusya ordularının birleşmesine engel olmak için gönderdiği Mareşal Grouchy 17 Haziran günü Wavre civarında bir Prusya ordusu ile çarpışmaya girmiştir. Ancak Blücher komutasındaki ordunun büyük kısmı Wellington ile birleşmek için yola çıkmayı başarmıştır (Roberts, 2023, 814). Bu durumdan haberdar olmayan Napolyon 18 Haziran günü saldırıya başlamadan önce saat 11:30'a kadar beklemekten çekinmemiştir Barnes, 2022, 39).

Fransız Ordusu ilk olarak Hougomont Çiftliği'ni ele geçirmek için kuvvet göndermiş fakat İngilizler burasını ellerinde tutmayı başarmışlardır. Bunun üzerine giderek artan sayıda Fransız askeri bu bölgeye sevk edilmiştir (Roberts, 2023, 817). Bölgedeki 3.000 İngiliz ve Alman askeri 13.000 kişilik Fransız gücünü burada oyalamayı başarmıştır. Saat 13:30 civarında Prusya kuvvetleri İngiliz Ordusu'nun sol kanadını desteklemek için gelmeye başlamışlardır. Bunun üzerine Napolyon İngiliz Ordusu'nun merkezine ve sol kanadına saldırarak savaşı bir an önce bitirmeye çalışmıştır. La Haye Sainte civarında ilerleme kaydeden Fransızlara karşı İngiliz piyade ve süvarileri karşı saldırı başlatarak bölgenin İngiliz kontrolünde kalmasını sağlamışlardır. Ancak fazla ileri giden İngiliz süvarileri Fransızların saldırıları karşısında ağır kayıplar vermiştir (Barnes, 2022, 40-41).

Hougoumont ve La Haye Sainte mevkiilerinde savaş devam ederken giderek artan sayıda Prusyalı İngiliz Ordusu'na katılmaya devam etmiştir. Saat 15:00'da çatışmaların hızı yavaşlarsa da çiftlik evleri için yoğun mücadele yaşanmıştır. Bundan sonra Mareşal Ney Hougoumont ve La Haye Sainte mevkiilerini ele geçirmek için büyük bir süvari saldırısı başlatmış ancak başarılı olamamıştır (Roberts, 2023, 821). Buna karşılık Fransız topçusu İngiliz hatlarına yoğun saldırılar düzenleyerek büyük kayıplara yol açmıştır. Başarılı topçu saldırısı sonrasında Mareşal Ney bu kez Hougoumont ile La Haye Sainte arasındaki İngiliz piyadelerini hedef alan yeni bir saldırıya başlamıştır. Ancak süngülü piyadelerin oluşturduğu kare şeklindeki savunma karşısında ağır kayıplar yaşamıştır. Fransız Ordusu'nun süvari saldırıları ile topçu ateşini koordineli şekilde uygulayamaması süvari saldırılarının etkisiz kalmasına yol açmıştır. Buna karşın İngiliz piyadesi topçu ile uyum içinde savunma yapmayı başarmıştır (Barnes, 2022, 42).

Wavre civarında Prusya Ordusu'nu arayan Mareşal Grouchy top seslerini duyan subayların ve askerlerin isteğine rağmen yerinden ayrılmamıştır. Bu karar Waterloo Savaşı'nın sonucuna büyük etki yapmıştır (Roberts, 2023, 816-817).

17:30'a kadar süren etkisiz süvari saldırıları sonrasında Prusya kuvvetlerinin büyük bölümü savaş alanına ulaşarak Fransız Ordusu'nun sağ kanadını tehdit eder hale gelmişlerdir. Bunun üzerine Napolyon Kont Lobau komutasındaki 10.000 askeri Prusya Ordusu'nu durdurmakla görevlendirmiştir. Fakat General Bülow komutasındaki 30.000 kişilik Prusya Ordusu Fransızları mağlup etmiştir (Barnes, 2022, 43).

Saat 18:00 civarında Fransızlar La Haye Sainte civarını ele geçirmişlerdir. Bundan sonra bölgeye topçu yığınağı yaparak İngilizlerin karşı saldırısını püskürtmüşlerdir (Roberts, 2023, 822). Fransız Ordusu genel bir saldırıya hazırlansa da Hougoumont Çiftliği'nin İngilizlerin elinde olması ve Bülow komutasındaki Prusyalıların Fransız Ordusu'nun sağ kanadını tehdit etmesi saldırıyı zorlaştırmıştır. Ayrıca savaş alanına gelmeye devam eden Prusyalılar İngiliz Ordusu'nu takviye edince Fransızların merkezden yapacakları saldırının başarılı olma şansı iyice azalmıştır. Bu durum Fransız Ordusu'nda büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır.

Mevcut riskleri fark eden Napolyon genel bir taarruza başlamamıştır. Deneyimli muhafız kitalarından iki tabur göndererek Bülow komutasındaki Prusyalıları geri itmiş ve böylece ordusunun sağ kanadını güvenli hale getirmiştir. Zamanın aleyhine işlediğini bilen Napolyon 19:30'da Hougoumont ile La Haye Sainte arasından Mareşal Ney idaresinde önce beş sonra üç kıta muhafız taburunu İngiliz Ordusu'nun üzerine göndererek düşmanın merkezini yarmaya çalışmıştır.

İngiliz Ordusu'nun yoğun top saldırısı Fransızlara büyük kayıplar verdirmiştir. 3.000 Hollandalı askerin süngü hücumu ile Fransız saldırısının ilk dalgası püskürtülmüştür. İkinci saldırı sırasında yoğun topçu atışının yanı sıra tarlalarda saklanan İngilizlerin yayılım ateşi Fransızların bocalamasına yol açmıştır. Bunu gören Wellington ordusunu süngü hücumuna kaldırmıştır. İngilizlerin ani saldırısı Fransızların çekilmesine yol açmıştır. Deneyimli muhafızların bozguna uğraması Fransız Ordusu'nda büyük panik yaratmıştır. Bu durumu fark eden Wellington ordusuna genel saldırı emri vermiştir. Bozguna uğrayan Fransız Ordusu Prusyalı süvarilerin saldırısı ile büyük oranda imha olmuştur (Barnes, 2022, 43-46).

Waterloo Savaşı Napolyon'un Borodino Savaşı sonrasında en çok kayıp verdiği savaş olmuştur. Bu savaşta 25.000-31.000 arası Fransız askeri ölmüş, büyük miktarda asker esir düşmüştür. O yıl savaşta yer alan 64 Fransız generalden 26'sı ölmüş veya yaralanmıştır. Buna karşın Wellington 17.200 Blücher ise 7.000 asker kaybetmiştir. Napolyon daha sonra Waterloo Savaşı için "*Akla mantığa sığmayan bir gündü*" demiştir.

Savaşın önceki gün ağır hareket etmesi, Grouchy komutasındaki orduyu hatalı şekilde uzağa göndermesi, savaş sırasında saldırıları eş güdüm içinde gerçekleştirememesi ve La Haye Sainte düştükten sonra doğan fırsatı değerlendirememesi Napolyon'un savaşı kaybetmesine yol açmıştır. İlginç şekilde Napolyon kariyerinin ilk yıllarında mücadele ettiği Avusturyalı komutanlar gibi davranmıştır (Roberts, 2023, 824).

Waterloo Savaşı Napolyon dönemini kesin olarak sona erdirmiştir. Bu savaş sonrasında Avrupa'da tesis edilen düzen 40 yıl boyunca devam etmiştir. Bu açıdan bakıldığında bir savunma savaşı olsa da Waterloo tarihin akışını değiştiren ve kesin sonuca sahip olan bir savaştır.

2.Sakarya Meydan Muharebesi (23 Ağustos 1921 – 13 Eylül 1921)

Sakarya Meydan Muharebesi Türk tarihi açısından çok büyük önem taşımaktadır. Bu savaşla birlikte Milli Mücadele'nin zafere ulaşacağı artık neredeyse kesinleşirken, Mustafa Kemal Paşa'nın liderliği de tartışmasız hale gelmiştir. Sakarya Meydan Muharebesi temelde bir savunma savaşı olmasına rağmen hem Milli Mücadele'nin hem de Yunan Ordusu'nun Anadolu'daki varlığının kaderini büyük ölçüde tayin etmiştir. Bu açıdan bakıldığında Sakarya Savaşı tarihi şekillendiren en önemli savunma savaşlarından birisidir.

Mondros Mütarekesi sonrasında Osmanlı Ordusu büyük ölçüde terhis edilmiştir (Atatürk, 2007, 30). Bu nedenle Yunan Ordusu İzmir'e çıktığı andan itibaren Türkler kendilerini savunmak, Yunan ilerleyişini durdurmak ve Yunan kuvvetlerine kayıp verdiremek için çeteler organize etmek zorunda kalmışlardır (Tosun, 2021, 329). Kuva-yı Millîye adını verdiğimiz bu yapı düzenli Yunan Ordusu'nu durdurmak için yeterli olmamıştır. Mustafa Kemal Paşa daha en başından beri düzenli ordu olmadan sonuca varılamayacağını bilse de şartlar nedeniyle bir süre bu duruma razı olmak zorunda kalmıştır (Ortaylı, 2018, 186).

Sivas Kongresi'nde alınan karar ile Batı Anadolu Umum Kuva-yı Millîye Komutanlığı kurulmuş ve başına Ali Fuat Paşa getirilmiştir. Böylece Kuva-yı Millîye'nin daha organize şekilde hareket etmesi için çaba harcanmıştır. Fakat 24 Ekim 1920 tarihinde Gediz'de yaşanan başarısızlık Kuva-yı Millîye'nin yeterli olmadığını bir kez daha göstermiştir (Atatürk, 2007, 448; Tosun, 2021, 329).

Mustafa Kemal Paşa Büyük Millet Meclisi'nde gücünü yeterince arttırdıkça 10 Kasım 1920'den itibaren Milli Mücadele'nin düzenli ordu temelinde yürütülmesini uygulamaya koymuştur (Mango, 2013, 353; Özlü, 2020, 76). Bu duruma en çok tepki gösterenler ise Batı Cephesi'nde çetelere kumanda edenler olmuşlardır (Atatürk, 2007, 486; Mütercimler, 2016, 694). Bu süreçte Çerkez Ethem isyanı baş göstermiş ve aynı anda Yunan kuvvetleri taarruza geçmiştir (Çaykırın, 2022, 80).

Ankara Hükümeti'nin Sevr Antlaşması'nı kabul etmemesi üzerine İtilaf Devletleri ve İstanbul Hükümeti önce Anadolu'da halkı Türkiye Büyük Millet Meclisi aleyhine kışkırtmışlardır (Erdoğan, 2022, 27). Mustafa Kemal Paşa bu isyanlarla uğraşırken Ankara Hükümeti'nin toparlanmasına fırsat vermemek için İngilizler Yunan Ordusu'nu harekete geçirmişlerdir. (Volkan, 2011, 281)

Yunan Ordusu Birinci İnönü Savaşı ile düzenli Türk Ordusu'nun gücünü test etmek istemiştir (Bay, 2013, 184). 6 Ocak 1921 günü başlayan Yunan saldırısı Türk Ordusu'nun şiddetli direnişi ile karşılaşmıştır. Kütahya yakınlarındaki İnönü civarında yaşanan çatışmalarda Albay İsmet Bey yönetimindeki Türk kuvvetleri Yunan

Ordusu'nu geri çekilmek zorunda bırakmışlardır (Shaw, 2006, 424). Bu yenilgi Yunanistan'da ve İngiltere'de endişe yaratmıştır (Erdoğan, 2022, 35).

Yunan Ordusu'nun Birinci İnönü Muharebesi'nde aldığı yenilgi en çok İngiliz Başbakanı Lloyd George'u rahatsız etmiştir. Lloyd George'un baskısına maruz kalan Yunan Hükümeti şansını yeniden denemeye karar vermiştir. Yunan ileri hareketi neticesinde yine İnönü mevkiinde Yunan Ordusu ile Türk Ordusu arasında yeni bir çarpışma başlamıştır. Yunan Ordusu bu savaşta 37.000 kişilik bir kuvveti sahaya sürmüştür. Fakat Türk Ordusu'na kıyasla ordusunu daha modern malzemelerle teçhiz etmiştir. Buna karşın Türk Ordusu da Birinci İnönü Savaşı'na kıyasla daha güçlü bir hale gelmeyi başarmıştır. İsmet Paşa 35.000 kişilik kuvvetle Yunan Ordusu'nu bir kez daha mağlup etmeyi başarmıştır (Mango, 2013, 367).

Yunanlılar Anadolu'daki geleceğini kurtarabilmek için büyük hazırlıklar neticesinde Kütahya-Eskişehir taarruzunu başlatmışlardır (Aybars, 2007, 260). Saldırı öncesinde Yunanistan'da seferberlik hayata geçirilmiş ve Yunan Ordusu büyük ölçüde takviye edilmiştir (Yıldız, 2022, 1114). Coğrafyanın sağladığı imkanlar asker sevkini ve malzeme sevkiyatını oldukça kolaylaştırmıştır. Buna karşın Türk tarafı savaş öncesinde büyük ekonomik ve siyasi sıkıntılara maruz kalmıştır. Para, silah, cephane ve erzak eksikliğine nakliye probleminin eklenmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin genel seferberlik ilan etmesine engel olmuştur (Aydemir, 1990, 472). Bu nedenle Kütahya-Eskişehir Savaşları öncesinde orduya istenilen düzeyde destek sağlanamamıştır (Demir, 2022, 204).

10 Temmuz 1921 günü başlayan Yunan saldırısı sonrasında 13 Temmuz günü Afyon, 17 Temmuz günü Kütahya ve 19 Temmuz günü ise Eskişehir Yunan Ordusu'nun eline geçmiştir (Tosun, 2021, 332; Sarıhan, 1995, 614). Bu savaş Anadolu'da ve İstanbul'da büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Pek çok kişi zafere olan inancını kaybetmiştir (Atay, 2012, 363). Mağlubiyet neticesinde Türk Ordusu'nda büyük firarlar yaşanması ordunun gücünü ciddi ölçüde azaltmıştır. Türk Ordusu'nun geri çekilmesi ile 25 Temmuz 1921 günü Kütahya-Eskişehir Savaşları sona ermiştir (Tansel, 1991, 104). Savaş sonrasında Türk Ordusu'nun geri çekilmesi kesin zafer peşinde koşan ve Türk Ordusu'nu imha etmek isteyen Yunanlıların işini oldukça zorlaştırmıştır (Bay, 2013, 186).

Savaş alanına gelerek incelemelerde bulunan Mustafa Kemal Paşa İsmet Paşa'ya tek çıkar yolun geri çekilmek olduğunu ifade etmiştir (Balcıoğlu, 1996, 927; Çakır, 2022, 79). Böylece ordunun yıpranmasını engellemek, zaman kazanmak ve Yunan kuvvetlerinin işini zorlaştırmak için yenilgi sonrası Türk Ordusu Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmiştir (Yıldız, 2022, 1114). Bu sayede coğrafya Türk tarafına hizmet etmeye başlamıştır (Çakır, 2022, 81-82). Anadolu'nun fakirliği Yunanlıları oldukça yıpratmıştır. Demiryolunun bulunmayışı ve kara yollarının verimsizliği Yunan ikmal hatları için büyük sorun teşkil etmiştir.

Türk Ordusu Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilerek yeni Yunan saldırısı öncesinde hazırlanma fırsatı yakalamıştır. Mevcut zamanı en iyi şekilde değerlendirmek isteyen Mustafa Kemal Paşa 5 Ağustos 1921 tarihinde meclisten kendisine bazı yetkiler verilmesini istemiş ve bu isteği aynı gün onaylanan Başkumandanlık Kanunu ile yerine getirilmiştir. Bundan sonra ordunun eksiklerini tamamlamak için Mustafa Kemal Paşa 7 Ağustos 1921 günü Tekalif-i Millîye emirlerini yayınlamıştır (Atatürk, 2007, 545-546). Hem bu emirlerin yürütülmesi hem de ordudan firarların önüne geçmek için İstiklal Mahkemeleri görevlendirilmiştir (Tosun, 2021, 335-337).

Sakarya Savaşı öncesinde Yunan Ordusu 90.000 piyade tüfeğine, 700 makineli tüfeğe, 300 topa, 20 uçığa ve 1.500 süvariye ulaşmıştır. Buna karşın Türk Ordusu 45.000 piyade tüfeğine, 240 makineli tüfeğe, 240 topa, 2 uçığa ve 4.500 süvariye sahip olmuştur (Yıldız, 2022, 1116). Türk Ordusu'nun üstün olduğu tek nokta süvari sayıdır ve Mustafa Kemal Paşa bu savaşta süvarileri çok etkili şekilde kullanmayı başarmıştır.

O dönemde hâkim olan askeri stratejiye göre süvariler ordunun kanatlarını korumakla görevlendirilmişlerdir. Yunan Ordusu da dönemin kaidelerine uygun olarak süvarilerini bu şekilde kullanmıştır. Mustafa Kemal Paşa ise süvarilerin bir kısmını kanatları korumakla görevlendirirken bir kısmını uzayan Yunan hatlarını karıştırmakla görevlendirmiştir (Demir, 2022, 204). Ayrıca kanatlarda mürettep (piyade, süvari ve milislerden oluşan) kolordular ile Yunan Ordusu'nun büyük sayıda kuvvetini savaş dışı bırakmıştır.

Türk Ordusu'nun Sakarya'nın doğusuna çekilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Türk halkında büyük bir hayal kırıklığı yaratırken Yunan tarafının zafer sarhoşluğunu ve açgözlülüğünü zirveye çıkartmıştır. Sevr Antlaşması'nda elde ettiklerinden fazlasına göz diken Yunan Hükümeti orduyu Türklere taarruz etmesi için harekete geçirmiştir. Bu kapsamda harekete geçen Yunan Ordusu 23 Ağustos 1921 günü beklenen saldırıyı başlatmıştır (Balcıoğlu, 1996, 928).

Sakarya Meydan Muharebesi 100 kilometrelik bir hat üzerinde cereyan etmiştir. Asker sayısı, teçhizat ve moral olarak iyi durumda olan Yunan Ordusu Türk Ordusu'nu kuşatmak ve cephe hatlarının uzamasından yararlanarak cepheyi yarmak için savaş sırasında güneye doğru yayılmıştır (Bay, 2013, 187). Buna karşın Mustafa Kemal Paşa Türk Ordusunun sol kanadını kuzeye doğru çekerek cepheyi kısaltmıştır. Böylece ihtiyat kuvvetlerinin

gereken yere yetişmesi kolaylaşmıştır. Aynı zamanda Yunanlıların ikmal hattı aşırı derece de uzamıştır (Erdoğan, 2022, 295).

Mustafa Kemal Paşa'nın emri ile Türk Ordusu'nun cephe hattında gedik açılrsa da genel bir çekilmeden kaçınması Yunan komuta heyetini büyük hayal kırıklığına uğratmıştır (Erdoğan, 2022, 225). İkmal hatlarının uzaması Yunan lojistik kollarının görevini zorlaştırmıştır (Atatürk, 2007, 547-548; Bay, 2013, 188). Ayrıca Mustafa Kemal Paşa'nın Yunan hatlarının arkasına sarmakla görevlendirdiği Türk süvarileri Yunan cephe gerisini büyük ölçüde karıştırmıştır (Erdoğan, 2022, 228).

Türk kuvvetlerinin her noktada inatçı direniş göstermesi, cephe hattı ne kadar uzarsa lojistik sıkıntılarının o ölçüde artması ve Türk Ordusu'nun adım adım çekilerek direnişini sürdürmesi Yunan Ordusu'nda büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır (Erdoğan, 2022, 160; Bay, 2013, 189). Bütün eksikliklere rağmen Türk Ordusu 10 Eylül 1921 gününe kadar direnmeyi başarmış ve bu tarihte Yunan kuvvetlerine karşı bir taarruz başlatmıştır. Bu saldırı karşısında şok yaşayan ve duruma bir çare üretemeyen Yunan komuta heyeti sonunda yenilgiyi kabul ederek Sakarya Nehri'nin batısına çekilmek zorunda kalmıştır (Yıldız, 2022, 1119).

Genel olarak baktığımızda Sakarya Meydan Muharebesi 1683 yılından beri toprak kaybeden Türklerin artık kayıpları tamamen durdurduğu muharebedir. Bir daha Türkiye toprak kaybetmemiştir. Ancak Sakarya Meydan Muharebesi'nin asıl önemi bu tarihe kadar karşı tarafın plan yapması ve Türklerin bu planları bozmak için uğraşmasıdır. Sakarya Meydan Muharebesi sonrasında ise bu durum tersine dönmüştür. 13 Eylül 1921 itibarıyla inisiyatif artık Türklerle geçmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kendisine Gazilik ve Mareşallik unvanı verilen Mustafa Kemal Paşa Millî Mücadele'deki liderliğini pekiştirmiştir (Atatürk, 2007, 550; Balcıoğlu, 1996, 929; Akça, 1996, 218). Türkiye Büyük Millet Meclisi diplomatik sahada hâkimiyet elde etmiştir (Küçük, 2020, 81). Türkiye ile Kafkas Cumhuriyetleri arasında 13 Ekim 1921 günü Kars Antlaşması, Türkiye ile Fransa arasında 20 Ekim 1921 günü Ankara Antlaşması imzalanmıştır (Yıldız, 2022, 1121). Böylece Türkiye'nin doğu ve güney sınırları güvence altına alınmıştır.

İtilaf Devletleri ve özellikle İngiltere Sevr Antlaşması'nın uygulanamayacağını kabul etmek zorunda kalmıştır. Türk milletinin bağımsız olarak yaşamaya devam edeceği dünyaya açık olarak bir kez daha kanıtlanmıştır.

Sonuç

Tarihte savaşlar neredeyse her zaman savaştan önce izlenen strateji ile kazanılmıştır. Savaş sırasındaki taktik hamlelerin başarısı büyük ölçüde stratejiye bağlıdır. Zaferi kazanan komutan neredeyse her zaman kendi ordusunu ve düşmanı iyi tanımış, düşmanın uygulayabileceği stratejileri düşünerek bunlara olası çözümler üretmiştir. Zafer kazanan komutanlar savaşa kendi ordusunun seçeneklerini arttıracak ve düşmanın güçlü yanlarını sınırlayacak bir bölgede başlamayı tercih etmişlerdir. Savaş alanını kendisi seçen ve karşı tarafa kendi stratejisini kabul ettiren taraf neredeyse her zaman galip gelmiştir. Waterloo Savaşı'nda bu prensipleri hayata geçirmeyi başaran Arthur Wellington olurken Sakarya Meydan Muharebesi'nde Mustafa Kemal Paşa olmuştur.

Waterloo Savaşı öncesinde Fransa pek çok mağlubiyet yaşamış, askeri, siyasi ve ekonomik açıdan büyük darbeler yemiştir. Fakat Napolyon iktidara yeniden gelir gelmez ordular tesis etmek zorunda kalmıştır. Koalisyon devletlerinin barışa yanaşmaması ve askeri hazırlıklara girişmeleri üzerine Napolyon daha önce saldırarak zafere ulaşmak istemiştir. Uzun yıllar süren savaşlardan bıkan Fransız halkının psikolojisi Napolyon'un iktidarını oldukça kırılğan bir hale getirmiştir. Napolyon iktidarda kalabilmek için hem zaferler kazanmak hem de bunları çok hızlı şekilde yapmak zorunda kalmıştır.

Galip tarafta olmalarına rağmen Koalisyon devletlerinin askeri hazırlıklarını tamamlamaları oldukça zaman almıştır. Rusya ve Avusturya gerekli hazırlıkları tamamlayamamış Napolyon'un karşısında sadece İngiliz ve Prusya ordusu çıkabilmiştir.

Daha kırılğan yapıda olmasına rağmen ordularını hızlı şekilde hazırladığı için saldırgan bir strateji izleyen Napolyon karşısında galip devletler savunma stratejisine baş vurmak zorunda kalmışlardır. Napolyon başlangıçta Wellington ve Blücher'i mağlup ederek geri çekilmeye zorlamıştır. Ancak belirleyici savaş Waterloo'da yaşanmıştır.

Wellington Waterloo Savaşı öncesinde çok doğru bir yol izlemiştir. Öncelikle savaş alanını kendi savunmasına yardım edecek Napolyon'un saldırı seçeneklerini kısıtlayacak bir yerde seçmiştir. Napolyon Wellington'ın seçtiği arazide savaşmak zorunda kalmıştır. Ayrıca savaş öncesinde kendi kuvvetlerini bölmek gibi bir hata yapmıştır. Taarruzu ağırdan alması ve gereksiz yere yavaş davranması sonucunda savaşı kaybetmiştir.

Bir savunma savaşı olmasına rağmen Waterloo Savaşı'nda alınan galibiyet önemli sonuçlara yol açmıştır. Bu savaş sonrasında Napolyon iktidarı ve Napolyon Savaşları kesin olarak sona ermiştir.

Sakarya Meydan Muharebesi tarihteki en erken topyekûn mücadelelerden birisidir. Mustafa Kemal Paşa'nın ifadesiyle Sakarya'da Türk ve Yunan Orduları değil Türk ve Yunan milletleri mücadele etmiştir.

Asker sayısı, askeri teçhizat ve moral açısından güçlü olan Yunan Ordusu Sakarya Meydan Muharebesi öncesinde ve sırasında saldırgan bir politika izlemiştir. Buna karşın siyasi, askeri ve ekonomik sıkıntılar yaşayan Türk Ordusu savaşta savunma pozisyonu almak zorunda kalmıştır. Ancak Mustafa Kemal Paşa izlediği başarılı strateji ile Yunan komuta heyetini mağlup etmiştir.

Sakarya Meydan Muharebesi öncesinde Mustafa Kemal Paşa Türk Ordusu'na hazırlanma fırsatı verecek Yunan Ordusu'nun ilerleyişini zorlaştıracak şekilde Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmiştir. Savaş sırasında 25 kilometre derinliği olan bir savunma sistemi uygulamış o günün yaygın uygulamalarına itibar etmemiştir. Savunma hattı yarıldığında uygun noktada yeniden tesis edilmiş ve Türk mevziilerinde gedik açan Yunan birlikleri karşı taarruzlarla geri sürülmüştür. Türk Ordusu'nun bir bütün halinde değil parça parça çekilmesi Yunan askerlerinin moralini ciddi ölçüde azaltmıştır.

Türk süvarilerinin kanatları koruma dışında Yunan ikmal hatlarına saldırımları da Yunan Ordusu'nun ilerleyişini iyice zorlaştırmıştır. Son olarak Yunan Ordusu tükendiği anda Türk Ordusu'nun taarruzu Yunan kuvvetlerinin Sakarya'nın batısına çekilmelerine yol açmıştır.

Bir savunma savaşı olmasına rağmen Sakarya Meydan Muharebesi de hem Türk hem de dünya tarihi açısından oldukça önemli sonuçlar doğurmuştur. Türk milletinin kararlılığı ve direnci Yunan Ordusu'nun ve Yunanistan'ın Anadolu'daki macerasının sonunu getirmiştir. Türklerin uzun süren toprak kayıpları ve geri çekilmeleri kesin olarak sona ermiştir.

Kaynaklar

- AKÇA, B., KIRCA, Y., ÇOLAK, M. (1996). **Türk İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri**. Muğla: Ünyay Basımevi
- ATATÜRK, M. K. (2007). **Nutuk**. İstanbul: Truva Yayınları
- ATAY, F. (2012). **Çankaya**. İstanbul: Pozitif Yayınları
- AYBARS, E. (2007). **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**. İzmir: Zeus Kitapevi
- AYDEMİR, Ş. (1990). **Tek Adam Mustafa Kemal 1919-1922**. C. II. İstanbul: Remzi Kitapevi
- BALCIOĞLU, M. (1996). "Sakarya Melhame'i Kübrası Yahut Türk'ün Medd ü Ceziri". **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**. 12(36). 927-929
- BARNES, G. (2022). **Napoleon Bonaparte**. İstanbul: Kronik Yayınları
- BAY, A. (2013). **Atatürk Modern Türkiye'nin Kurucusu Dahi Generalden Liderlik Üzerine Dersler**. İstanbul: Pegasus Yayınları
- ÇAKIR, Ş. (2022). "Sakarya Meydan Muharebesi'nin Askeri Stratejisi". **Akademik Açı**. 2(1). 66-91
- ÇAYKIRAN, G. (2022). "Sakarya Meydan Muharebesi'nde Türk Ordusunun Kuruluş ve Konuşu". **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**. 0(42). 77-106
- DEMİR, E. (2022). "Sakarya Meydan Muharebesi ve Takip Harekâtında 5'inci Grup/Süvari Kolordusu (5'inci Kolordu)". **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**. 20(34). 203-232
- ERDOĞAN, S. (2022). **Sakarya Türk Bitti Demeden Bitmez**. İstanbul: Kronik Yayınları
- KÜÇÜK; C. (2020). "Millî Mücadele". **İslam Ansiklopedisi**. 30. (s. 76-83). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- MANGO, A. (2013). **Atatürk Modern Türkiye'nin Kurucusu**. İstanbul: Remzi Kitapevi
- MÜTERCİMLER, E. (2016). **Fikrimizin Rehberi Gazi Mustafa Kemal**. İstanbul: Alfa Yayınları
- ORTAYLI, İ. (2018). **Gazi Mustafa Kemal Atatürk**. İstanbul: Kronik Yayınları

- ÖZLÜ, H. (2020). "İstiklal Savaşı'nda, Sakarya Meydan Muharebesi'nde Mürettep Kolordunun Askeri Harekatı". **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**. 18(32). 71-93
- ROBERTS, A. (2023). **Napoleon**. İstanbul: Kronik Yayınları
- SARIHAN, Z. (1995). **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**. C. III. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
- SHAW, S., SHAW, E. (2006). **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**. C. II. İstanbul: E Yayınları
- TANSEL, S. (1991). **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**. C. IV. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları
- TOSUN, U. (2021). "Sakarya Savaşı Öncesinde Türk Ordusunun Yeniden Yapılandırılma Süreci". **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. 25(Özel Sayı). 328-344
- VOLKAN, V., ITZKOWITZ, N. (2011). **Atatürk/Anatürk**. İstanbul: Alfa Yayınları
- YILDIZ, Ö. (2022). "Sakarya Meydan Muharebesi Üzerine Bir Değerlendirme". **Tarih ve Gelecek Dergisi**. 8(4). 1112-1128

AN EVALUATION OF TWO DEFENSIVE WARS WHICH HAD GREAT EFFECTS: THE BATTLE OF WATERLOO AND SAKARYA

Çağdaş Yüksel

ABSTRACT

There are many important wars that changed history. But only some defensive wars have given a completely different shape to the course of history. The Battle of Waterloo, which definitively ended Napoleon's rule and shaped the political map of Europe for a long time, is one of these wars. The Battle of Sakarya, which ensured the success of the Turkish National Struggle and preserved Turkey's independence, is also such a war. This war also reinforced the leadership of Mustafa Kemal Pasha. Therefore, it had a significant impact on the implementation of the later revolutions and the shaping of Turkey's future. This article examines the main lines of two wars. The results of the wars and their effects on history were evaluated.

Keywords: Battle of Waterloo, Battle of the Sakarya, Napoleon, Mustafa Kemal Pasha